

BIERMOWANIE JAKO SAKRAMENT DOJRZAŁOŚCI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ I AKT PERFORMATYWNY

Zasadniczym celem artykułu jest próba odpowiedzi na dwa pytanie:

– Czy przyjmowanie sakramentu bierzmowania spełnia warunki aktu performatywnego?

– Czy młodzież gimnazjalna przystępująca do bierzmowania jest świadoma swojej decyzji i czy jest dobrze przygotowana do przyjęcia tego sakramentu?

Do poszukiwania odpowiedzi na tak sformułowane pytania zainspirowały mnie niepokojące wyniki badań przeprowadzonych przez moje seminarzystki, które w swoich pracach dyplomowych postawiły sobie za zadanie zbadać w swoich środowiskach poziom świadomości i dojrzałości chrześcijańskiej oraz motywy wyboru imienia przyjmowanego w sakramencie bierzmowania przez młodzież. Badania zostały przeprowadzone w Bydgoszczy, w Inowrocławiu, w Tczewie i w powiecie grudziądzkim¹. Artykuł w pierwszej części ma charakter teoretyczny (próba przypomnienia istoty sakramentu bierzmowania), natomiast w drugiej części – komunikatu naukowego (przedstawienie syntetyczne uzyskanych wyników badań). Metodami przyjętymi w przeprowadzonych badaniach

¹ Np. M. Święcicka, M. Peplińska-Narloch, *Językowo-kulturowe aspekty funkcjonowania imion przyjmowanych na bierzmowaniu w Bydgoszczy*, w: *Studia linguistica in honorem Edvardi Breza*, pod red. E. Laskowskiej i M. Jaracz, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2008, s. 252–268. T. J. Szutkowski, *Wybór i popularność imion a sakrament bierzmowania*, w: *Nazewnictwo na pograniczach*, pod red. J. Ignatowicz-Skowrońskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005, s. 195–204. Także prace magisterskie napisane na w ramach seminariów magisterskich: A. Furgał, *Preferencje w wyborze imienia przyjmowanego w sakramencie bierzmowania przez młodzież w Gimnazjum nr 2 w Robakowie i w Gimnazjum w Waldowie Szlacheckim*, UKW Bydgoszcz 2012; M. Lewicka, *Preferencje w wyborze imienia przyjmowanego w sakramencie bierzmowania przez młodzież w Gimnazjum Katolickim nr 2 im. Józefa Krzemińskiego i w Gimnazjum Katolickim im. błogosławionego ks. Władysława Dembskiego w Inowrocławiu*, Bydgoszcz 2012; E. Węsierska, *Preferencje w wyborze imienia w sakramencie bierzmowania przez młodzież w Gimnazjum nr 1 oraz Gimnazjum nr 2 w Tczewie*, UKW, Bydgoszcz 2013 (prace pozostają w archiwum UKW).

były: metoda sondażu diagnostycznego przy użyciu ankiety środowiskowej oraz metoda analizy ilościowej i jakościowej, choć kwestionariusz ankiety bardziej służy wyjaśnieniom nomotetycznym, ale i w analizie idiograficznej można dojść do przedstawienia problemu, które pozwoli ocenić przyczynę wystarczającą dla badanego zjawiska, a rozróżnienie związane jest z podziałem danych na jakościowe i ilościowe.

Inspiracją do wybrania tematu i napisania artykułu były także krytyczne spostrzeżenia dotyczące przygotowywania młodzieży do przyjęcia sakramentu bierzmowania w kościołach parafialnych, do których należą autorki, oraz krytyczne uwagi księży i niektórych teologów w prasie katolickiej, a także opinie samej młodzieży. Najczęściej w badaniach dotyczących bierzmowania przyjmuje się aspekty językowo-kulturowych preferencji w wyborze imion przez bierzmowanych, ale ważne jest zbadanie, czy kandydatom do bierzmowania zapewnia się dobre przygotowanie, które powinno młodzież doprowadzić do wewnętrznego przyjęcia wiary w Chrystusa i do wzmocnienia poczucia przynależności do Kościoła tak, aby sakrament bierzmowania stał się aktem dojrzałości chrześcijańskiej i wyrazem poziomu świadomości religijnej. W prasie katolickiej pojawiają się artykuły, których już same tytuły wyrażają apele: „Żeby przywrócić bierzmowaniu znaczenie”, „Pamiętajmy, że otrzymaliśmy bierzmowanie”.

Na stronach internetowych „Tygodnika Powszechnego” z 16 czerwca 2013 r. teolog i filozof Piotr Sikora konstatuje, że aby „przywrócić bierzmowaniu znaczenie i sprawić, by odgrywało ono ważną rolę w życiu młodych, trzeba je na nowo przemysleć. Dziś i młodzież, i księża przyznają, że biermuje się byle jak”².

„Gość Niedzielny” z 29 stycznia 2014 r. zamieścił katechezę Ojca Świętego Franciszka wygłoszoną podczas audiencji generalnej w Watykanie, w której czytamy: „W tej trzeciej katechezie o sakramentach zastanowimy się nad bierzmowaniem, które należy pojmować wraz z chrztem, z którym jest nierozdzielnie związane. Te dwa sakramenty, wraz z Eucharystią, tworzą wyjątkowe wydarzenie zbawcze – »wtajemniczenie chrześcijańskie« – w którym jesteśmy wszczępieni w Jezusa Chrystusa, który umarł i zmartwychwstał, i stajemy się nowymi stworzeniami i członkami Kościoła. Właśnie dlatego początkowo te trzy sakramenty były sprawowane w jednym wydarzeniu, na zakończenie procesu katechumenalnego, zazwyczaj podczas Wigilii Paschalnej”³. Również diecezja ełcka na stronie duszpasterstwa ogólnego wydrukowała katechezę Papieża Franciszka, zwracając uwagę na ten jej fragment, w którym papież wyjaśnia, że „powszechnie mówi się o sakramencie »Krzyżma«, słowo, które oznacza »namaszczenie«⁴.

² P. Sikora, *Żeby przywrócić bierzmowaniu znaczenie*, Tygodnik Powszechny. Wiara, pl, nr 24 [dostęp: 16.06.2013].

³ <http://www.naszdziennik.pl/wiara-stolica-apostolska/66669./pamietajmy-ze-otrzymalismy-bierzmowanie.html>

⁴ *Krzyżmo* jest olejem z oliwek zmieszany z balsamem poświęconym przez biskupa.

I rzeczywiście, przez ten olej nazywany »krzyżmem świętym« zostajemy upodobnieni, w mocy Ducha Świętego, do Jezusa Chrystusa, który jest jedynym prawdziwym »namaszczonym«, »Mesjaszem«, »Świętym Boga«⁵. W Ewangelii czytanej na początku obecnej audyencji (Łk 4,16–21) słyszeliśmy, jak Jezus czyta prorocstwo Izajasza i odnosi je do siebie: »Ja jestem posłany, namaszczony na tę misję«⁵. Za soborową konstytucją *Lumen gentium* Kodeksu prawa kanonicznego (kan. 879) i w samym Katechizmie Kościoła Katolickiego podkreśla się, że istotą sakramentu bierzmowania jest przekazanie Ducha Świętego, umocnienie wiary oraz uzdolnienie do świadczenia o niej i do jej obrony. Sakrament ten jednoczy ściślej bierzmowanego z Jezusem Chrystusem. Innymi nazwami sakramentu są: *sakrament dojrzałości chrześcijańskiej*, *sakrament umocnienia w wierze*, *sakrament dopełnienia*⁶.

W Kościele rzymskokatolickim bierzmowanie jest wyznaniem wiary, niejako świadomym, bo dokonywanym w wieku dorosłym (lub zbliżonym do dorosłości). Bierzmowanie, jak każdy sakrament, wynika z miłości Boga, który troszczy się o nas i pragnie nas ukształtować na obraz Swego Syna, aby nas uczynić zdolnymi do miłowania tak jak On. W katechezie papieża Franciszka na temat sakramentu bierzmowania czytamy także, że Bóg czyni to, „wylewając swego Ducha Świętego, którego działanie przenika przez całą osobę i całe życie”⁷. Ukazuje się to w siedmiu darach, na które zawsze wskazywała tradycja, w świetle Pisma Świętego. Są to dary: mądrości, rozumu, rady, męstwa, umiejętności, pobożności i bojaźni Bożej. Te dary otrzymujemy od Ducha Świętego właśnie w sakramencie bierzmowania. W dalszej części katechezy papież Franciszek wyjaśnia: „Kiedy przyjmujemy w naszym sercu Ducha Świętego i pozwalamy Mu działać, to sam Chrystus staje się obecny w nas i przybiera realne kształty w naszym życiu. To On będzie się poprzez nas modlił, przebaczał, wlewał nadzieję i pocieszenie, aby służyć naszym braciom, stać się bliskim dla potrzebujących i ostatnich, aby tworzyć komunię, rozsiewać pokój. Drodzy Bracia i Siostry, pamiętajmy, że otrzymaliśmy bierzmowanie!”⁸.

Typy wypowiedzi, które stały się materiałem do rozpatrywania bierzmowania jako aktu performatywnego, to przykłady z Biblii. Praktykę udzielania tego sakramentu ukazują *Dzieje Apostolskie*. Wszyscy, którzy uwierzyli w nauczanie Apostołów w dniu Pięćdziesiątnicy, zostali ochrzczeni i otrzymali dary Ducha Świętego (Dz. 2,38). Analiza tych zdań pozwala zauważyć, że cechują się okre-

⁵ Cytat z: <http://www.wdo.elk.pl/nowenna-i-sobot-po-perygrynacji/1555-z-nauczania-kosciola-o-sakramencie-bierzmowania> [dostęp: 09.01.2016].

⁶ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań – Warszawa 1984 (p. 1285).

⁷ Cytat z: <http://www.naszdziennik.pl/wiara-stolica-apostolska/66669.pamietajmy-ze-otrzymalismy-bierzmowanie.html> [dostęp: 2.04.2016].

⁸ <http://www.naszdziennik.pl/wiara-stolica-apostolska/66669.pamietajmy-ze-otrzymalismy-bierzmowanie.html>

ślona kategorią gramatyczną, którą jest niewątpliwie kategoria twierdzenia. Słowa podczas namaszczenia nawiązują do starochrześcijańskiej formuły z IV i V w. Poniższe przykłady zdań są cytatami zaczerpniętymi z Biblii Tysiąclecia⁹:

Dz. 8,17 – „Wtedy więc wkładali [Apostołowie] na nich ręce, a oni otrzymywali Ducha Świętego”.

Dz. 9,17 – „Wtedy Ananiasz poszedł. Wszedł do domu, położył na nim ręce i powiedział: „Szawle, bracie, Pan Jezus, który ukazał ci się na drodze, którą szedłeś, przysłał mnie, abys przejrzał i został napelniony Duchem Świętym”.

Dz. 19,6 – „A kiedy Paweł włożył na nich ręce, Duch Święty zstąpił na nich. Mówili też językami i prorokowali¹⁰.”

Jak widzimy, w wypowiedziach tych pojawiają się czasowniki, takie jak: *wkładali, otrzymywali, poszedł, położył, powiedział, mówili, prorokowali*, a także konstrukcje, takie jak: *wkładali na nich ręce, Duch Święty zstąpił na nich; otrzymywali Ducha Świętego, mówili też językami, przejrzał i został napelniony Duchem Świętym*. Przytoczone przykłady zawierają czasowniki w trzeciej osobie liczby mnogiej (w odniesieniu do Apostołów) i liczby pojedynczej (w odniesieniu do Ducha Świętego) czasu przeszłego w trybie oznajmującym i w stronie czynnej. Widzimy w tych przykładach wypowiedzi należące do rozległej klasy, która została nazwana klasą „wypowiedzi sprawczych”. Nie są poza wzorem: wszystkie są „wyrażnymi” performatywami – jak czytamy w pracy Johna Langshawa Austina pt. *Mówienie i poznanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne* – gdyż spełniają określone warunki takich wypowiedzi. Są to wypowiedzi które:

- A. w ogóle nie opisują niczego, nie zdają sprawy z czegoś i nie konstatają niczego, nie są prawdziwe ani fałszywe; oraz

⁹ Biblia Tysiąclecia (BT) – polski przekład Biblii z języków oryginalnych (zainicjowany przez opactwo benedyktynów tynieckich z Krakowa), Pallottinum Poznań 1965.

¹⁰ Dz – Dzieje Apostolskie. W tekście *Dziejów Apostolskich* nie znajdziemy imienia autora. Według chrześcijańskiej tradycji (m.in. Ireneusz z Lyonu, Tertulian, Klemens Aleksandryjski, Euzebiusz z Cezarei, Orygenes) księgę tę napisał Łukasz Ewangelista, towarzysz podróży Pawła z Tarsu, z pochodzenia Grek, z zawodu lekarz. Identyczną wzmiankę zawiera Fragment Muratoriego. W zamierzeniu autora (Dz. 1, 1–5) dzieło miało być kontynuacją napisanej przez niego wcześniej Ewangelii (Ew. Łuk. 1, 1–4). Teza o Łukaszowym autorstwie Trzeciej Ewangelii i Dziejów Apostolskich, powszechnie przyjęta w kościołach chrześcijańskich, nie jest podzielana przez wszystkich biblistów. Wszystkie brzmienia imion, cytaty z Pisma Świętego, odnośniki do Starego i Nowego Testamentu zaczerpnięte zostały z: *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu w przekładzie z języków oryginalnych*, opracował zespół biblistów z inicjatywy benedyktynów tynieckich, wydanie IV, Pallottinum, Poznań – Warszawa 1986. Patrz: *Leksykon wszystkich postaci biblijnych*, Wyd. PETRUS, Kraków 2015.

- B. są to wypowiedzi, zdania, które w całości lub w części mówią o wykonywaniu jakiejś czynności, której z kolei nie opisałoby się normalnie jako opis mówienia o czymś.

Performatywna funkcja takich wypowiedzi to funkcja kształtująca, czyli kreatywna postać użycia języka. Jeżeli wypowiedź językową traktujemy jako formę działania podejmowanego poprzez język, to jej znaczenie determinowane jest przez funkcję, jaką pełni ona w określonej sytuacji społecznej¹¹.

W pracy *Mówienie i poznanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne* John Langshaw Austin przytacza następujące przykłady wypowiedzi performatywnych:

(P. a.) „Tak (tzn. biorę tę kobietę, za mą prawnie poślubioną żonę)” – wypowiedziane w trakcie ceremonii zaślubin.

(P. b.) „Nadaję temu statkowi imię «Królowa Elżbieta»” – wypowiedziane, gdy butelka szampana rozbija się o dziób statku.

(P. c.) „Mój zegarek daję i zapisuję w spadku mojemu bratu” – występujące w redakcji testamentu.

(P. d.) „Idę o zakład, że jutro będzie padał deszcz”¹².

W przykładach z Biblii, które są podstawą sakramentu bierzmowania, i w przykładach z pracy J.L. Austina widać wyraźnie, że wypowiadane zdania (oczywiście w stosownych okolicznościach) nie są opisami przybliżającymi to, co zgromadzeni robili, o czym trzeba by opowiedzieć, że robią to coś, wypowiadając owe zdania. Tym bardziej nie są opisem niczego, co wypowiadający już zrobili lub mają jeszcze coś zrobić. Nie są też stwierdzeniami o tym, co podmioty robią, gdyż przytoczone wypowiedzi „mówią” po prostu o robieniu tego „czegoś”. Wypowiedzieć takie zdanie to zrobić owo coś. Formy wypowiedzi w czasie przyjmowania sakramentu bierzmowania tak w przykładzie z Dz. 8,17: *wkładali, otrzymywali*, jak w przykładzie z Dz. 9,17: *poszedł, wszedł, położył, powiedział, ukazał, przysłał mnie, abyś przejrzał i został napełniony Duchem Świętym* oraz w przykładzie z Dz. 19,6: *włożył, Duch Święty zstąpił na nich. Mówili też językami i prorokowali* bez wątpienia należą do klasy wypowiedzi, nazywanych klasą „wypowiedzi sprawczych”, czyli są aktem performatywnym.

Szafarzem sakramentu bierzmowania jest biskup. Za zgodą biskupa prawo do bycia szafarzem sakramentu pojednania oraz bierzmowania ma ksiądz prezbiter. W Kościele katolickim prezbiterat jest hierarchicznym stopniem święceń wyższym od diakonatu, a niższym od episkopatu. Zgodnie z przyjętą tradycją

¹¹ Por. <http://www.anna.brozek.filozofia.uw.edu.pl/Publikacje.htm> [dostęp: 2.04.2016].

¹² J.L. Austin, *Mówienie i poznanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne*, przełożył, wstępem i przypisami opatrzył oraz skorowidz sporządził B. Chwedeńczuk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995, s. 554.

prezbiterzy są ściśle związani z biskupami, a ich podstawową rolą jest pomoc biskupowi w jego pracy zgodnie z powierzonymi obowiązkami. Prezbiter tylko w określonych sytuacjach może wystąpić jako nadzwyczajny szafarz tego sakramentu upoważniony przez biskupa, gdy np. zachodzi niebezpieczeństwo śmierci. W Kościele katolickim zatem sakramentu tego może udzielić każdy proboszcz lub każdy ksiądz prezbiter, zgodnie z kanonem 883, § 3. *Kodeksu prawa kanonicznego*, ale użyte krzyżmo musi być poświęcone przez biskupa (Kan. 880§ 2). Liturgia bierzmowania składa się z następujących części:

- liturgia słowa Bożego, wprowadzająca do liturgii sakramentalnej, gdy bierzmowanie jest poza mszą;
- przedstawienie kandydatów do bierzmowania;
- homilia biskupa;
- odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych, włożenie rąk z modlitwą o dary Ducha Świętego;
- namaszczenie krzyżmem świętym;
- modlitwa powszechna¹³.

Szafarz namaszcza czoło myronem (krzyżmem) i wymawia formułę *Daję Ci pieczęć daru Ducha Świętego*. Forma przebiegu tego sakramentu jest ustalona w dokumentach kościelnych. Formułami słownymi są zdania: *Przyjmij znamię daru Ducha Świętego* i *Znaczą cię znakiem Krzyża i utwierdzam krzyżmem zbawienia*¹⁴.

Każda z przytoczonych wypowiedzi jest wypowiedzią sprawczą, jak pisze J.L. Austin. Nie wymaga to uzasadnienia, tak samo jak nie wymaga go twierdzenie, że jakieś przekleństwo (np. *psiakrew!*) nie jest ani prawdziwe, ani fałszywe. Nadać imię statkowi to wypowiedzieć (w stosownych okolicznościach) słowa: *Nadaję imię itd.* Gdy w urzędzie stanu cywilnego lub przed ołtarzem itd. mówimy: *Tak*, to nie powiadamy o małżeństwie, lecz wступujemy w ten związek. Jak mamy nazwać tego typu zdanie czy wypowiedź sprawczą? John Langshow Austin proponuje nazywać je właśnie zdaniem performatywnym lub wypowiedzią performatywną, lub w skrócie, performatywem¹⁵.

¹³ Kodeks prawa kanonicznego, kan. 777 §2 (Pol) [on-line, dostęp: 2.04.2016].

¹⁴ Kan. 893 § 2 (pol., 1998), w: *Kodeks prawa kanonicznego* [on-line, dostęp: 2.04.2016].

¹⁵ „Zdania” tworzą klasę „wypowiedzi”, która – według J.L. Austina – ma być gramatycznie zdefiniowana, choć autor wątpi, czy podano by zadowalającą definicję. Wypowiedziom performatywnym przeciwstawione są, dla przykładu, a zarazem w sposób istotny, wypowiedzi konstatujące: wysłowić wypowiedź konstatującą (tzn. wypowiedzieć ją z historycznym odniesieniem) to wygłosić twierdzenie. Wysłowić wypowiedź performatywną to na przykład ‘założyć się’. O „illokucjach” – J.L. Austin, *Mówienie i poznanie*, op. cit., s. 555–556.

Terminem *performatyw* możemy się posługiwać na wiele pokrewnych sposobów i w wielu pokrewnych konstrukcjach, tak jak terminem *imperatyw*. Nazwa ta pochodzi od angielskiego *perform*, czyli od czasownika, który występuje zazwyczaj z rzeczownikiem oznaczającym czynność, i wskazuje, że wygłoszenie wypowiedzi jest wykonaniem jakiejś czynności, jest czymś, o czym nie myśli się normalnie, jak tylko o powiedzeniu czegoś¹⁶.

Działanie może być wykonane w inny sposób niż za pomocą wypowiedzi performatywnej, ale okoliczności, wraz z innymi działaniami, muszą być w każdym razie odpowiednie. Na pewno słowa muszą być wypowiedziane „poważnie” albo tak, by były przyjęte poważnie. Nie możemy na przykład żartować – pisze John Langshaw Austin – i jednocześnie pisać poemat. Możemy jednak czuć, że powaga wypowiedzi polega na tym, iż są one wypowiedziane jako (jedynie) zewnętrzny i widomy znak, dla utrwalania czy dla informacji, jakiejś czynności wewnętrznej i duchowej. Takie wypowiedzi przyjmujemy jako przekonania czy założenia. Przyjmujemy więc z założenia, niezależnie czy wypowiedź zewnętrzna jest opisem prawdziwym lub fałszywym, ale dlatego, że zachodzi działanie wewnętrzne.

Słowo *performatywność* jest dziś słowem kluczem w wielu naukach humanistycznych, a w związku z tym jest słowem obciążonym różnymi jego rozumieniami i interpretacjami. Najczęściej współczesne analizy performatywności wpisują się w konstruktywistyczne i antyesencjalistyczne badania nad kulturą i społeczeństwem, rozwijane zaś są przede wszystkim w interdyscyplinarnych *performance studies*. Założenie podstawowe tej perspektywy podkreśla, że fenomeny społeczne i kulturowe istnieją i zmieniają się w wyniku działań społecznych, czyli że są one produkowane i reprodukowane poprzez praktyki symboliczne, które są powtarzane i interpretowane przez uczestników interakcji społecznych i kulturowych. Owe praktyki (np. praktyki cielesne, językowe, rytualne, przestrzenne, artystyczne i inne) są zatem analizowane przede wszystkim pod kątem sprawczości (agency) czyli zdolności transformacji rzeczywistości społecznej¹⁷.

We współczesnych naukach humanistycznych i społecznych można wskazać na swego rodzaju spór o status badań nad performatywnością. Badacze tacy jak Raoul Eshelman mówią wprost o studiach performatywnych jako o nowym paradygmacie nauk humanistycznych. Inni mówią raczej o zwrocie performatywnym, metodologii performatywnej czy w końcu o interdyscyplinarnej tendencji, w której docenia się rolę sprawczego podmiotu w przekształcaniu światów społecznych i w życiu religijnym swych wyznawców¹⁸.

¹⁶ J.L. Austin, *Mówienie i poznanie*, op. cit., s. 557.

¹⁷ Tamże.

¹⁸ Por. www.wh.agh.edu.pl/konferencje/performatywnosc/ [dostęp: 2.04.2016].

Jest to odpowiedź na postawione we wstępie pytanie: Czy przyjmowanie sakramentu bierzmowania spełnia warunki aktu performatywnego?

Przejdźmy teraz do drugiego pytania postawionego na wstępie tego artykułu: Czy młodzież gimnazjalna przystępująca do bierzmowania jest świadoma swojej decyzji i czy jest dobrze przygotowana do tego sakramentu?

Próbę odpowiedzi na podobnie sformułowane pytanie podjął teolog Piotr Sikora, współpracujący z redakcją „Tygodnika Powszechnego”. Autor apeluje, aby przywrócić bierzmowaniu znaczenie i sprawić, by odgrywało ono ważną rolę w życiu młodych. Na początek należałoby zmienić ceremonie, aby uczestnicy bierzmowania nie przyjmowali treści Ewangelii jako przekazu „z zewnątrz”, dzięki zawierzeniu autorytetowi innych ludzi. „Zewnętrzne przyjęcie” powinno się z czasem przemienić w doświadczalne „wewnętrzne poznanie”. W pierwszych wiekach Kościoła taka przemiana wiązała się właśnie z bierzmowaniem. Autor przypomina nauki Ojców Kościoła, zgodnie z którymi bierzmowany przechodzi z poziomu wiary „zewnętrznej” na poziom doświadczalnego poznania rzeczywistości duchowej.

„Współczesna praktyka nie ułatwia tego przejścia. By przywrócić bierzmowaniu pełnię jego znaczenia i sprawić, by odgrywało ono istotną rolę w życiu tych, którzy je przyjmują, konieczna jest gruntowna reforma jego praktyki – podejście znacznie bardziej zindywidualizowane, angażujące także ludzi świeckich, którzy sami doświadczyli przemiany sakramentalnie wyrażanej przez bierzmowanie. [...] Nie ma co ukrywać wszystko robimy po łebkach. Do kościoła wpada grupa stu osób, traktują to miejsce trochę jak salę gimnastyczną. Czasem puszczają nam nerwy” – tak jeden z krakowskich księży opisuje typowe spotkanie przygotowujące młodzież do bierzmowania. Ale kłopot z bierzmowaniem jest znacznie poważniejszy. W przygotowaniu gimnazjalistów do sakramentu bierzmowania, Kościół wymaga od gimnazjalistów dojrzałości chrześcijańskiej w chwili, kiedy poziom jakiegokolwiek dojrzałości jest najniższy¹⁹.

Wątpliwości Piotra Sikory wyrażone w „Tygodniku Powszechnym” potwierdzają wyniki badań sondażowych, które uzyskały seminarzystki z Tczewa, z Grudziądza i z Inowrocławia. W ramach seminariów magisterskich przeprowadziły one ankiety wśród gimnazjalistów przygotowujących się do przyjęcia sakramentu bierzmowania w wybranych szkołach. Choć zasadniczym celem było zbadanie, jakie są preferencje w wyborze imienia przyjmowanego w sakramencie bierzmowania przez młodzież oraz wybór i popularność imion a sakrament bierzmowania, to w sondażu były pytania o rozumienie istoty sakramentu bierzmowania i o to, czy przed przystąpieniem do tego sakramentu odbyło się dobre przygotowanie. Przebadano łącznie 553 gimnazjalistów.

¹⁹ P. Sikora, *Żeby przywrócić bierzmowaniu znaczenie*. Tygodnik Powszechny. Wiara.pl, nr 24, 16 VI 2013 r.

W 2011 r. w Gimnazjum nr 1 im. Henryka Dąbrowskiego i w Gimnazjum nr 3 im. Stefana Wyszyńskiego w Tczewie badania przeprowadziła Emilia Węsierska. Ankiety wypełniło 207 uczniów. Większość gimnazjalistów, gdyż aż 109 uczniów, odpowiedziało, że nie zna w pełni istoty sakramentu bierzmowania, a imię wybierano, kierując się tym, że występuje w kręgu najbliższej rodziny. W odpowiedziach młodzież pisała, że uroczystość tę traktuje jako „egzamin”, który trzeba zaliczyć, bo jest potrzebny później w życiu do przyjmowania sakramentu małżeństwa.

W 2012 r. Anita Furgał przeprowadziła badania, posługując się metodą sondażu diagnostycznego, w Wałdowie Szlacheckim i w Robakowie pod Grudziądzem. W badaniu wzięło udział 105 osób. Większość przebadanych – gdyż aż 58% – wykazała się niskim poziomem wiedzy o przyjmowanym sakramencie, a tylko 42% uczniów odpowiedziało, że dobrze zostało przygotowanych do przyjęcia sakramentu i że są świadomi sensu swojej decyzji. Młodzież wypowiadała się, że przygotowanie powinno trwać dłużej, a spotkania przygotowawcze powinny odbywać się częściej.

W 2013 r. Monika Lewicka przeprowadziła sondaż diagnostyczny w Gimnazjum Katolickim nr 2 im. Józefa Krzemińskiego i w Gimnazjum Katolickim im. Błogosławionego Księdza Władysława Dembskiego w Inowrocławiu. Badaniem objęła 182 uczniów. W tym środowisku ok. 60% gimnazjalistów zadeklarowało wystarczającą wiedzę o sakramencie bierzmowania, ale dla 40% uczniów sakrament bierzmowania, jak się wyrazili, jest „formalnością”, która trzeba wypełnić. Panie magistrantki z przerażeniem stwierdziły, że „czynniki religijne” nie są najważniejsze i że odgrywają dla większości badanych małą rolę. Na przykład 10% uczniów napisało, że wybrało imię, bo „pasuje do nazwiska”, 8,43% oświadczyło, że na wybór imienia wpływ miała jego popularność, w wypadku 6,51% zadecydowała jego rzadkość, a dla 6,13% badanych wybór był przypadkowy.

Analiza wszystkich odpowiedzi uzyskanych w badaniach nie potwierdziła, aby przygotowanie gimnazjalistów do przyjęcia sakramentu bierzmowania wykazało zadawalający poziom świadomości i dojrzałości chrześcijańskiej. Gimnazjaliści nie umieli wymienić, jakie dary w świetle Pisma Świętego otrzymuje bierzmowany od Ducha Świętego, na które wskazuje tradycja. Nie umieli określić kultowego znaczenia imion świętych wybranych na swoich patronów. Odpowiedzi były lakoniczne, prawdy obiegowe.

M. Świąćicka i M. Paluszak-Bronka podobnymi badaniami objęły pokolenie bydgoszczan (do 30 roku życia), spośród młodzieży uczącej się (uczniowie gimnazjum, szkół ponadgimnazjalnych), studentów oraz środowiska młodzieży pracującej. Prośbę o wypełnienie ankiety skierowały autorki również do osób stowarzyszonych w kołach emerytów i rencistów oraz w zespole folklorystycznym. Autorki zaznaczyły, że celem artykułu pt. *Językowo-kulturowe aspekty funkcjonowania imion przyjmowanych na bierzmowaniu* nie jest wnikliwa ana-

liza zgromadzonego materiału ani różnicowanie poziomu świadomości wyboru imienia przyjmowanego w sakramencie bierzmowania w zależności od płci respondentów, ale ogólna wiedza o sakramencie bierzmowania i o istocie wyboru imienia. Napisały, że proces gromadzenia materiału przebiegał mozolnie, niezadko respondenci nie zwracali wypełnionego kwestionariusza. Wywody autorek kończą się podsumowaniem, że „współcześnie stosunkowo najczęściej o wyborze [imienia] decydują względy estetyczno-językowe, mniej uwagi zwraca się na symbolikę kultową imienia, związaną z rozpowszechnianym przez Kościół katolicki kultem świętych”²⁰.

Księża katecheci mają świadomość niedostatecznego przygotowania młodzieży do przyjęcia sakramentu bierzmowania. Starają się wydłużyć czas przygotowania młodzieży do przyjęcia sakramentu. „Takie przygotowania trwają przez całe gimnazjum. W niektórych parafiach ksiądz poświadcza nawet w dzienniczku uczestnictwo młodzieży nie tylko na każdej niedzielnej Mszy św., lecz także w wielkopostnych Drogach Krzyżowych, także w comiesięcznej spowiedzi i na cotygodniowych spotkaniach w parafii. Do tego testy, zaliczenia, egzaminy. I podanie do biskupa, z wyszczególnieniem motywacji. Księża tłumaczą: młodzieży przystępującej do bierzmowania jest tak dużo, że nie ma innego sposobu sprawdzenia obecności na Mszy jak dzienniczek”²¹. Rozważania tej części artykułu można chyba zakończyć wypowiedzią teologa i dziennikarza „Tygodnika Powszechnego”, Piotra Sikory, który w artykule pt. *Żeby przywrócić bierzmowaniu znaczenie* napisał: „Żeby przywrócić bierzmowaniu znaczenie i sprawić, by odgrywało ono ważną rolę w życiu młodych, trzeba je na nowo przemyśleć”²². Warto może rozważyć porównanie, jak sakrament bierzmowania jest realizowany w innych Kościołach.

W prawosławiu wierni otrzymują bierzmowanie wraz z chrztem i pierwszą Komunią, czyli jako małe dzieci. Sakrament stosuje się też jako formę przyjęcia neofitów zmieniających wyznanie z katolicyzmu w niektórych wspólnotach (np. greckiej, w cerkwiach słowiańskich dokonuje się to przez spowiedź, wyznanie wiary i Eucharystię). Praktyka bierzmowania (podobnie jak w prawosławiu) jest stosowana w kościołach starokatolickich, lecz zasadniczo nie różni się od rzymskokatolickiej. Wyjątkiem jest Kościół Katolicki Mariawitów (w Polsce), w którym sakramentu udziela się niemowlętom, bezpośrednio po chrzcie.

Bierzmowanie nie jest konieczne do zbawienia, więc skoro ma pozostać znakiem chrześcijańskiej dojrzałości, warto dać gimnazjalistom więcej czasu na decyzję o przyjęciu tego sakramentu, albo je na nowo przemyśleć.

²⁰ M. Świącicka, M. Peplińska-Narloch, *Językowo-kulturowe aspekty funkcjonowania imion przyjmowanych na bierzmowaniu*, w: *Studia linguistica in honorem Edvardi Breza*, pod red. E. Laskowskiej i M. Jaracz, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2008, s. 259.

²¹ P. Sikora, *Tygodnik Powszechny*. Wiara.pl., nr 24 (3336), 16 VI 2013 r.

²² Tamże.

Bibliografia

Austin J.L., *Mówienie i poznanie. Rozprawy i wykłady filozoficzne*, przełożył, wstępem i przypisami opatrzył oraz skorowidz sporządził B. Chwedeńczuk, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1995.

Biblia Tysiąclecia – polski przekład Biblii z języków oryginalnych (zainicjowany przez opactwo benedyktynów tynieckich z Krakowa), Pallottinum, Poznań 1965.

Bosak B., *Słownik – konkordancja osób Nowego Testamentu*, Wydawnictwo Polskiej Prowincji Dominikanów, Poznań 1991.

Gryglewicz F., Łukaszyk R., Sułowski Z. (red.), *Encyklopedia katolicka*, Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 1989.

Glinkowski Benedykt ks., *Bierzmowanie*, Wydawnictwo Księgarnia Św. Wojciecha, Poznań 2001.

Katechizm Kościoła Katolickiego, Wydawnictwo Pallottinum, Poznań – Warszawa 1984.

Mokrzycki B., *Sakrament bierzmowania w odnowionej formie*, w: *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1983, s. 291–311.

Pastuszko Marian, *Sakrament bierzmowania – kanony 879–896*, Wydawnictwo JEDNOŚĆ, Kielce 2005.

Sikora P., Tygodnik Powszechny. Wiara. pl., nr 24 (3336), 16 czerwca 2013 r.

Szutkowski T. J., *Wybór i popularność imion a sakrament bierzmowania*, w: *Nazewnictwo na pograniczach*, pod red. J. Ignatowicz-Skowrońskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005, s. 195–204.

Święcicka M., Peplińska-Narloch M., *Językowo-kulturowe aspekty funkcjonowania imion przyjmowanych na bierzmowaniu*, w: *Studia linguistica in honorem Edvardi Breza*, pod red. E. Laskowskiej i M. Jaracz, Wydawnictwo UKW, Bydgoszcz 2008.

Testa B., *Bierzmowanie. Wylanie darów ducha świętego*, w: *Sakramenty Kościoła*, Poznań 1998, s. 149–169.

Strony internetowe:

<http://www.zaufaj.com/prawo-kanoniczne/53.html>

<http://liturgia.wiara.pl/Sakramenty.Bierzmowanie>

https://www.naukaireligia.pl/nir_front

<http://www.anna.brozek.filozofia.uw.edu.pl/Publikacje.htm>

bacon.umcs.lublin.pl/~lukasik/.../Kaluszyńska.pdf

www.katolik.pl

www.wh.agh.edu.pl/konferencje/performatywnosc/

Streszczenie

**Bierzmowanie jako sakrament dojrzałości chrześcijańskiej
i akt performatywny**

Zasadniczym celem artykułu jest próba odpowiedzi na dwa pytania:

– Czy przyjmowanie sakramentu bierzmowania spełnia warunki aktu performatywnego?

– Czy młodzież gimnazjalna przystępująca do bierzmowania jest świadoma swojej decyzji i czy jest dobrze przygotowana do przyjęcia tego sakramentu?

Artykuł w pierwszej części ma charakter teoretyczny (próba przypomnienia istoty sakramentu bierzmowania), natomiast w drugiej części – komunikatu naukowego (przedstawienie syntetyczne uzyskanych wyników badań). Metodami przyjętymi w przeprowadzonych badaniach były: metoda sondażu diagnostycznego przy użyciu ankiety środowiskowej oraz metoda analizy ilościowej i jakościowej.

Summary

**Confirmation as a sacrament of Christian maturity
and a performative act**

The main aim of the article is to try to answer the following two questions:

– Does taking the sacrament of confirmation satisfy the conditions of a performative act?

– Are junior high school students who face confirmation aware of their decision and are ready to take this sacrament?

The first part of the article is theoretical (an attempt to remind the essence of the confirmation sacrament), the second part is a scientific message (a synthetic presentation of research results). The methods used to carry out the research included: the method of a diagnostic survey with the use of a questionnaire, and the method of a quantity and quality analysis.